

MIRA MENAC-MIHALIĆ
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za kroatistiku
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb

HRVATSKI DIJALEKTNI FRAZEMI S ANTROPONIMOM KAO SASTAVNICOM

U stotinjak hrvatskih govora istražuju se i promatraju frazemi s antroponimom kao sastavnicom. Pronalaze se najšire potvrđeni frazemi, oni manje potvrđeni i frazemi lokalizmi. Promatraju se inovacije u pojedinim sustavima koji zahvaćaju antroponim.

I. Nekoliko sam godina sa studentima *Kroatistike* istraživala frazeme u više od stotinu hrvatskih govora. Najviše je ispitanika bilo s kajkavskoga, nešto manje sa štokavskoga, a najmanje s čakavskoga područja, što odgovara strukturi studentske populacije *Filozofskoga fakulteta u Zagrebu*. Studenti druge godine na samom početku bavljenja dijalektologijom ispunjavali su ankete, popunjavali ih sami, kao izvorni govornici, ili kao ispitivači bliskih osoba u svom kraju. Neki su i poslije nastavili prikupljati frazeme u svom govoru, a njihova su istraživanja rezultirala seminarskim i diplomskim radovima. Iz tog velikog materijala hrvatskih dijalektih frazema izdvojila sam za ovu priliku frazeme s antroponimom kao sastavnicom. Primjeri su iz svih proučavanih govora, dakle čakavskih, kajkavskih i štokavskih.

II. Popis frazema s antroponimom kao sastavnicom

U ovom radu frazemi se donose abecednim redom pod uopćenim antroponimom¹ (tiskanim masnim slovima). Uopćeni frazem donosi se na standardnom jeziku (masnim slovima) kad je to moguće. Ako je neki frazem potvrđen samo u jednom tipu govora i ne može funkcionirati na standardu, donosi se u dijalektnom obliku. Dodatne informacije o antroponimima navode se u bilješkama ako

¹ prvim ako ih u frazemu ima više

su ih ispitivači uspjeli doznati. Često govornici određenog govora ne znaju zašto je potvrđeni antroponim sastavnica frazema, tj. ne znaju označava li taj antroponim konkretnu osobu, znaju samo značenje cijeloga frazema. Običnim se slovima iza znaka jednakosti donosi značenje, a iza dvotočja kosim se slovima donose primjeri s terena s oznakom mjesta u zagradi. Primjeri se navode kako su zapisani na terenu. Nije bilo moguće provjeriti odgovara li svaki zapis fonološkim karakteristikama svakog pojedinog govora jer mnogi studenti zapisivači nisu ujedno bili izvorni govornici. Budući da je u prvom planu ovoga rada leksikologija, a ne fonologija, najviše je pozornosti na leksičkim jedinicama.

ABRAHAM [početi] od oca **Abrahama** = [početi] od početka; [govoriti] nadugo i naširoko: *Počēja je nabrajat od oca Abrama* (Šibenik).

ADAM **Adamu mijenjati pelene** = biti jako star: *Adamu mǐnjā pelene* (Gala, Sinj).

gol kao Adam = potpuno gol: *Gol ko Adam* (Brčko).

ode Adam = zaspao je *tko*: *Ode Adam* (Metković).

otkad je Adam kihnuo = odavno, oduvijek: *To je tako bilo otkad je Adam kino* (Bihać).

pričati (početi) od Adama {i Eve} = pričati (početi) od samoga početka, sa svim potankostima: *Ma šta mi pričaš sve od Adama* (Grebaštica). *Peviedol ja sa eđ Adamo i Eva* (Rinkovec). *Počel je od Adama i Eve* (Samobor). *Počno je ut Adama i Eve* (Vrhovljan). *Priča od Adama i Eve* (Dobrinče). *On će tⁱ počet od Adama i Eve* (Šibenik).

proći kao Adam = loše proći, nastradati: *Pazi da ne prođeš ko Adam* (Opuzen).

AHMIĆ² **biti kao i Ahmići** = ne htjeti ništa raditi, ljenčariti: *On će ko i Ahmići* (Reka).

kao kod Ahmića = jako neuredno: *Tam je ko kod Ahmića* (Reka).

ANA / ANE **Ana banana** = izraz potaknut rimom: *Ana banana* (Sisak).

Ano, Anice, ne na kišu bez kabanice = kaže se bilo komu tko nije pripremljen za nešto: *Ano, Anice, ne na kišu bez kabanice* (Reka).

dota³ svete Ane = velika imovina, mnogo novaca: *Potrošil bi i dotu Svete Ane* (Banjol). *Potrošija bi i dotu svete Ane*

² Ahmić = prezime obitelji u selu Reka

³ dota = miraz

- (Grebaštica). *Potrošila bi svete Ane dotu* (Trogir). *Ne bi ti dotekla svete Ane dota* (Opuzen). *Potrošila bⁱ i dotu svete Ane* (Šibenik).
- moja Ane broji dane** = vrijeme prolazi; izraz potaknut rimom: *Moja Ane broji dane* (Gospić).
- o Ana, tugo mojih dana** = lijepa uspomena; izraz potaknut rimom: *O Ana, tugo mojih dana* (Gospić).
- obući se kao teta Ana** = neukusno se obući: *Oblekla se kak teta Ana* (Ludbreg).
- ode Ana preko oceana** = otišao je (bilo) *tko* (ne mora se zvati Ana): *Ode Ana preko oceana* (Vukovar).
- ANDRIJA lupetati kao ludi Andrija** = govoriti gluposti: *Lupetaš ko ludi Andrija* (Opuzen).
- ANTE biti jak kao Ante Šimunović⁴** = biti slab, slabašan: *Jak je ki Šimunović Ante* (Gala).
- čuje se sa svetog Ante** = 1. gori, 2. smrdi: *Čuje se sa svetog Ante* (Metković).
- glava je komu kao u Ante Bòrasa** = veliku glavu ima *tko*: *Glava ti ko u Ante Bòrasa* (Metković).
- zahvali svetom Anti!** = budi sretan, zadovoljan zbog *čega!*: *Dobro sⁱ proša! Zafalⁱ sveton Anti!* (Gala). *Zafalⁱ sveton Anti!* (Sinj).
- ANTON gledati kao sveti Anton** = začuđeno gledati: *Glediš kaj sveti Janton* (Koprivnica).
- BAJRO voljeti koga kao Bajro mater** = ne voljeti *koga*: *Voli ga ko Bajro mater* (Dokanj).
- BILL bogatiti se kao Bill Gates** = brzo se i jako bogatiti: *Bogati se kao Bill Gates* (Rijeka).
- BLAŽ vužgi ga, Blaž!** = veselimo se!: *Vužgi ga, Blož* (Brezje).
- BOŽO biti kao Božo Petrov⁵** = biti znatiželjan: *Ne budⁱ ka Božo Petrov* (Donje Pazarište).
- BREKALO⁶ proći (propasti) kao Brekalo na Prisiki⁷** = loše proći: *Propa je ko Brekalo na Prisiki* (Lovreć). *Proša san ko Brekalo na Prisici* (Lovreć).

⁴ Ante Šimunović = stanovnik Otoka

⁵ Božo Petrov = čovjek koji je živio u Donjem Pazarištu prije stotinjak godina

⁶ Brekalo = nadimak

⁷ Prisika = mjesto kod Aržana

- BULUM**⁸ **nas Bùlūmā trista milijuna** = puno je *koga*: *Nas Bùlūmā trista milijuna* (Metković).
- ČILIC**⁹ **poslati kod Čilića koga // uputnica za Čilića** = istući *koga* toliko da mu treba pomoć kirurga: *Oćeš da te pošaljem kod Čilića* (Derventa). *Oćeš uputnicu za Čilića* (Derventa).
- ČOVIĆ** **takvi se u Čovića žene** = odrasli su već (kaže se za dječake od 15 do 16 godina): *Taki se u Čovića žene* (Derventa).
- ĆOSO** **Ćoso je u rodu komu** = nenormalan je *tko*: *Je li ti Ćoso išta u rodu?* (Dobrinče).
raditi kod Ćose na građi = ne raditi: *Radit kod Ćose na građi* (Opuzen). *Moš rad^t kod Ćose na građi* (Šibenik).
- DORA** **skupa kao Dora i Jakov** = nerazdruživi su, uvijek zajedno: *Iđu skupa ka Dora i Jakov* (Donje Pazarište).
- ĐUKA** **hajde, Đuka, kad je muka!** = sad treba biti hrabar!: *Kad je muka, ajde, Đuka!* (Đakovo). *Ajde, Đuka, kad je muka!* (Kutina).
- ĐUKA**¹⁰ **urediti kao Đuka drob**¹¹ = loše napraviti posao: *Uredi će ki Đuka drob* (Gala).
- ĐURO** **biti pravi đendar Đuro**¹² = biti zao, zločest: *Pravi sⁱ đendar Đuro* (Šibenik).
- EMIR** **ej, Ēmīrē, nēmīrē** = nemirna osoba; izraz potaknut rimom: *Ej, Emire, nemire* (Metković).
- FANIKA** **biti kao Fanika** = biti duga jezika: *Ča si kaj Fanika* (Senj).
izgledati kao Fanika = biti ružan: *Izgleda kaj Fanika* (Senj).
- FOŠKA** **obučeni kao teta Foška** = staromodno obučeni: *Obučena je kako teta Foška* (Pula).
- FRANCA** **izgledati kao masna Franca** = biti neuredan, zamazan: *Izgledaš kao masna Franca* (Sisak).
- GAČAR**¹³ **lagati kao Gačar** = puno lagati: *Laže ko Gačar* (Reka).

⁸ Bulumi su (brojna) obitelj u dolini Neretve

⁹ Čilić = prezime dobojskog kirurga

¹⁰ Đuka = nadimak

¹¹ drob = želudac i crijeva izvađeni iz tijela životinje

¹² đendar Đuro = stvarna osoba iz prošlosti (žandar Đuro)

¹³ Gačar = čovjek iz sela poznat po laganju

- GERA** **držati se (stajati) kao mila Gera** = ukočeno, nepomično stajati, držati se i sl.; biti besposlen, beskoristan: *Drži se kaj mila Gera* (Brezje). *Drži se kaj mila Gera* (Varaždin). *Držiš se kak mila Gera* (Vinica). *Stojijš kaj mijla Gjeara, geni se malo!* (Vrhovljan). *Drži se ko mila Gera* (Đakovo). *Stojiš ko mila Gera* (Lipovljani). *Drži se ko mila Gera* (Vrpolje kod Đakova).
- GOSTIĆ¹⁴** **ima kao Gostića koga** = ima u velikom broju *koga*: *Ima ji ko Gostića* (Derventa).
- GRGA** **biti {stalno zajedno} kao Grga i Klara** = biti stalno zajedno, biti nerazdruživi: *Stalno su zajedno ko Grga i Klara* (S. Brod).
- HASAN** **gdje sam, da sam, ja sam Hasan** = nitko mi nije ravan, ja sam najvažniji: *Di san, da san, ja san Hasan* (Metković).
- ILIJA** **kao sveti Ilija [galamiti, grmjati, letjeti, voziti se]** = glasno, jako, brzo [vikati, voziti, juriti]: *Grmi ko da se vozi sveti Ilija po nebu* (Reka). *Galami ko sveti Ilija* (Bihać). *Vozi se ko sveti Ilija* (Lipovljani). *Leti ko sveti Ilija* (N. Gradiška). *Juri ko sveti Ilija* (Petrinja).
- obući se kao o svetom Iliji** = tanko se odjenuti, obući: *Obuka se ko o Sveton Iliji* (Dobrinče).
- ISUKRST** **pravedan kao Isukrst** = potpuno pravedan: *Pravedan ko Isukrst* (Opuzen).
- razapet je kao Isukrst tko** = teško je *komu*, jako se muči *tko*: *Razapet je ko Isukrst* (Opuzen).
- za vrime Isukrsta** = vrlo davno: *Za vrime Isukrsta* (Kali).
- ISUS** **faljen Isus i zbgon** = posjet na brzinu; nakratko doći, kratko se zadržati: *Valjen Isus i zbgon* (Gala, Sinj).
- IVA¹⁵** **biti glup kao Crni Iva** = biti jako glup: *Glup si ko Crni Iva* (Vrpolje kod Đakova).
- JAGICA** **izgledati kao Jagica Gredljeva** = biti pretoplo odjeven: *Koj si se tak pomotala, pak zgledaš ko Jagica Gredljeva* (Jarmina).
- JANKO** **kasno Marko (Janko) na Kosovo stiže (dođe)** = prekasno je za *što*; zakasnio je *tko*: *Kasno Janko na Kosovo stiže* (Donje Pazarište).

¹⁴ Gostić = lokalno prezime

¹⁵ Iva = muško ime

- JANTON** v. **Anton**
- JELEN**¹⁶ **biti za Jelena // Jelen čeka koga // što kaže Jelen?** = biti lud: *Ti si za Jelena* (Vrpolje kod Đakova). *Jelen te čeka* (Vrpolje kod Đakova). *Šta kaže Jelen?* (Vrpolje kod Đakova).
- JEREMIJA**¹⁷ **biti pravi Jeremija** = biti boležljiv: *Pravi je Jeremija* (Metković).
- JOB** **stajati (ukipiti se) kao sveti Job** = nepomično stajati: *Šta stojiš tu ko sveti Job!?* (Bjelovar). *Što si se ukipio ko sveti Job?* (Gospić).
- strpljiv kao Job** = jako strpljiv: *Strpljiv je ko Job* (Zagreb).
- JOKIĆ** **(o)kaniti se koga kao Jokić prošnje** = pustiti koga na miru: *Kan' me se ka Jokić prošnje* (Gala, Sinj).
- JOKO** **napeći {čega} kao Joko Kuštre** = napeći {čega} u velikim količinama: *Napeka ki Joko Kuštre* (Gala).
- JOVO** **Jovo nanovo** = sve ispočetka: *A sad sve Jovo nanovo* (Zagreb).
- radit u (kod) Jove (Mate) Dangube** = biti neradnik, slabo raditi: *Radi kod Jove Dangube* (Donje Pazarište).
- JOZA** **Joza me navoza** = prevario me netko (tko se ne mora zvati Joza): *Joza me navoza* (Pleternica, Požega).
- JUDA** **biti pravi Juda** = biti izdajica, pokvarenjak: *On je pravi Juda* (Bjelovar).
- izdati koga kao Juda Krista** = izdati, iznevjeriti koga: *Izdao ga ko Juda Krista* (Zagreb).
- JURA / JURE** **Jura koji se kotura** = osoba koja se kreće na poseban način; izraz potaknut rimom: *Jura koji se kotura* (Petrinja).
- Jure - najeo se pure** = najeo se tko; izraz potaknut rimom: *Jure - najeo se pure* (Metković). *Jure - najio se pure* (Lovreć, Šujica, Tomislavgrad).
- lud kao ludi Jura** = sasvim lud: *Lud si ko ludi Jura* (Gospić).
- talartiti kao Jura Zadrović** = jako vikati: *Talari ko Jura Zadrović* (Petrinja).
- KATA** **kužiti kao baba Kata** = uopće ne razumjeti: *Kužiš ti to ko baba Kata* (Vrpolje kod Đakova).

¹⁶ Jelen = psihijatar u Sl. Brodu

¹⁷ Jeremija = lik iz Alana Forda

- KATALINIĆ** **ići na Katalinića brig**¹⁸ = otići u zatvor: *A ti ćeš na Katalinića brig* (Split).
- KATICA** **biti Katica za sve** = raditi sve (pomoćne) poslove, neprestano raditi: *Ona ti je Katica za sve* (Zagreb). *Katica za sve* (Brčko, Đakovo). *Ona ti je Katica za sve* (Gospić).
- debela kao Katica**¹⁹ = jako debela: *Ona je debela ko Katica* (Reka).
- Katica lijepa kao latica** = lijepa osoba; izraz potaknut rimom: *Katica lipa ko latica* (Gospić).
- KEUN** **koristiti koga kao Keun ćaću** = iskorištavati *koga*, praviti budalom *koga*: *Koristiš me ki Keun ćaću* (Gala).
- KRAVAR**²⁰ **gdje je Kravar?** = žena mi treba roditi: *Đe je Kravar?* (Metković).
- KRIST** v. **JUDA**
- KULIN** **od Kulina bana** = od davnina, od početka: *Ne pričaj mi od Kulina bana* (Brčko).
- za Kulina bana** = davno: *Za Kulina bana* (Bjelovar).
- LÉŠO**²¹ **ima koga kao u Leše mačića** = ima ih trinaest: *Ima i²² ka u Léšē mǎčičā* (Brnaze).
- LIJENKA** **teta Lijenka** = lijenost: *Uvatila me teta Lijenka* (Donje Pazarište).
- LIZA** **biti (zblížiti se) kao Liza i Marko** = biti nerazdruživi: *Zbližili su se ko Liza i Marko* (Đakovo). *Oni su ko Liza i Marko* (Đakovo).
- LUKA** **otići svetom Luki**²³ = umrijeti: *Oša je sveton Luki* (Otok kod Sinja).
- LJILJA** **Ljlja iz Buljuka** = neukusno obučena osoba: *Ljlja iz Buljuka* (Vrpolje kod Đakova).
- MAKS** v. **MAKSIM**
- MAKSEK** **tući kao Maksek po plotu** = jako udarati: *Tuće ko Maksek pu pluotu* (Veleškovec).

¹⁸ Katalinića brig - dio Splita gdje se nalazi zatvor, toponim nastao od prezimena Katalinić.

¹⁹ Katica = ime debele žene iz Reke

²⁰ Kravar = prezime ginekologa u Metkoviću

²¹ Léšo = nadimak Brnažanina koji je odavno umro

²² i = ih

²³ sveti Luka = župni patron u Otoku; groblje

MAKSIM / MAKS [mlatiti, govoriti, lupati, lupetati...] kao **Maksim (Maks) po diviziji (divizijama)** = [govoriti] uvijek jedno te isto; [govoriti] puno, [govoriti] gluposti: *Lupa ko Maksim po diviziji* (Samobor). *Šta lupetaš ko Maksim po diviziji?* (Brčko). *Lupa (buba) ko Maksim po diviziji* (Derventa). *Mlati ka Maksim po diviziji* (Donje Pazarište). *Ki Maksim po divizijan* (Šibenik). *Lupa ko Maksim po diviziji* (Šujica, Tomislavgrad). *Lupa ko Maks po diviziji* (Šujica, Tomislavgrad).

MARA / MARE **adio Mare** = zbogom, svršeno je: *Adio Mare* (Reka).

biti kao leteća Mara = biti lud: *Tak si kak leteća Mara* (Držimurec). *Ti si kak leteća Mara* (Ludbreg). *Tak si kaj leteća Mara* (Mačkovec).

kao drvena Marija (Mara) stajat (držat se, ukipit se i sl.) = ukočeno, nepomično stajati (držati se i sl.); biti besposlen, beskoristan: *Držiš se ko drvena Mara* (Pleternica, Pože-ga).

kao u Mare Maškine = neuredno: *Ka u Mare Maškine* (Trogir).

lutati (ići putem, biti lud) kao luda Mare (Mara) = biti lud: *Ide puten ko luda Mare* (Dubrovnik). *Luda Mara* (Našice). *Ne budi luda ko luda Mara* (Šujica, Tomislavgrad). *Ideš puten ko luda Mare* (Šujica, Tomislavgrad). *Lutaš ko luda Mara!* (Valpovo).

svršila Mara (Mare) zavjet = gotovo je, kraj je priče: *Svršila Mare zavit* (Dobrinče). *Svršila Mara zavit* (Gala). *I svršila Mara zavit* (Lovreć). *Svršila Mara zavit* (Sinj).

trti koga kao dosadna Mare = gnjaviti koga, dosađivati komu, biti dosadan: *Što me tareš ko dosadna Mare?* (Gospić)

MARIJA **čist kao blažena djeвица Marija** = nevin, pošten: *Čist ko Blažena divica Marija* (Opuzen).

glumiti blaženu djevicu Mariju // praviti se djeвица Marija / / misliti da je tko djeвица Marija = praviti se dobar, pošten, nevin: *Misliš da si ti Devica Marija* (Zabok). *Glumiš blaženu djevicu Mariju* (Đakovo). *Pravi se djeвица Marija!* (Valpovo).

kao {drvena (lijena)} Marija (Mara) [stajat, držat se, ukipit se i sl.] = ukočeno, nepomično stajati (držat se i sl.); biti besposlen, beskoristan: *Stojiš ka drvena Marija* (Trogir).

Kaj drvena Marija (Brezje). *Stojiš ko drvena Marija* (Ivanec). *Kaj se tak držiš, kak drvena Marija* (Oborovo). *Đerži sa mudre ko Morijo* (Rinkovec). *Steji ko đervano Morijo* (Rinkovec). *Stojiš kak drvena Marija* (Samobor). *Kaj stojiš kaj drvena Marija* (Varaždin). *Stati (držati se) ko drvena (liena) Marija* (Veleškovec). *Držiš se kak drvena Marija* (Vinica). *Stojiš kaj drvjeana Marija* (Vrhovljan). *Stojiš ko drvena Marija* (Čišla). *Sidiš ko drvena Marija* (Čišla). *Stojiš ko drvena Marija* (Dobrinče). *Šta sⁱ se ukipijo ki drvena Marija?* (Gala). *Što stojiš ka drvena Marija?!* (Gospić). *Šta si stala ko drvena Marija* (Lovreć). *Ukipila se ko drvena Marija* (Lovreć). *Šta sⁱ stala ki drvena Marija* (Otok kod Sinja). *Šta sⁱ se ukipijo ki drvena Marija?* (Sinj). *Drži se ka drvena Marija* (Šibenik).

lijepa kao djevica Marija = jako lijepa: *Lipa si ko divica Marija* (Čišla).

Majko Marijo = ajme meni, jao meni: *Majko Marijo!* (Metković).

od Marije Bljuzge = odavno: *Od Marije Bljuzge* (N. Gradiška).

od {prije} Marije Terezije = odavno: *Naj pripovedati ono od Majke Terezije, to je bilo zdavnja* (Koprivnica). *Od prije Marije Terezije* (Zagreb). *Ma to je još od prije Marije Terezije* (Đakovo).

za vrijeme Marije Bljuzge = davno: *Za vrijeme Marije Bljuzge* (N. Gradiška).

MARJAN

v. PAVA / PAVE

MARKO

biti glavat kao Marko Krnjeval = imati veliku glavu: *Glavat je ko Marko Krnjeval* (Opuzen).

izgledati kao Marko Kraljević = biti kršan, stasit, krupan, jak: *Izgleda ko Marko Kraljević* (Dobrinče).

kaj bu Marko ime komu [zbiti (fčehnuti...) koga] = jako istući koga: *Tak bom te zbiu (duno, glodno, mohnul, bubno) kaj bo ti Marko ime* (Brezje). *Dobil buš tak kaj bu ti Marko ime* (Čakovec). *Zbuhal ga je tak kaj mu je bilo Marko ime* (Donja Dubrava). *Vudril bum te ka bo ti Marko ime!* (Gornji Mihaljevec). *Tak te fčehnem ka bu ti Marko ime* (Vrhovljan). *Tak bum te fčehno ta ka bu ti Marko ime* (Vrhovljan).

kasno Marko (Janko) na Kosovo stiže (dođe) = prekasno je za *što*; zakasnio je *tko*: *Kasno Marko na Kosovo stiže* (Zagreb, Dobrinče, Lovreć). *Kasno Marko na Kosovo dođe* (Dokanj kod Tuzle).

Marko kokošarko = izraz potaknut rimom: *Marko kokošarko* (Metković).

Marko, sunce žarko! = izraz potaknut rimom: *Marko, Marko, sunce ti žarko!* (Reka). *Marko, sunce žarko!* (Valpovo).

v. LIZA

MARO

Maro amaro = asocijacija na Držića²⁴; nešto je gorko; izraz potaknut rimom: *Maro amaro* (Metković).

MARTIN

lijen kao Martin = jako lijen: *Lien ko Martin* (Reka).

lijeni Martin = lijenčina, spor čovjek: *Doša ko lini Martin* (Dobrinče). *Ti si lini Martin* (Opuzen).

Martin (Mate) u Zagreb, Martin (Mate) iz Zagreba = raditi bez rezultata, ništa ne postići, ne promijeniti: *Martin v Zogreb, Martin z Zogreba* (Brezje). *Martin v Zagreb, Martin z Zagreba* (Ivanec). *Martin v Zagreb, Martina zo Zagreba* (Oborovo). *Martin v Zagreb, Martin zez Zagreba* (Samobor). *Martin v Zagreb, Martin Zagreba* (Veleškovec). *Moartin v Zuagreb, Martin z Zuagreba* (Vrhovljan). *Martin u Zagreb, Martin iz Zagreba* (Dobrinče, Lovreć, Šibenik).

MATE / MATO

Martin (Mate) u Zagreb, Martin (Mate) iz Zagreba = raditi bez rezultata, ništa ne postići, ne promijeniti: *Mate u Zagreb, Mate iz Zagreba* (Gala, Hrvace, Sinj).

biti jak kao Ličanin Mate = biti izrazito jak: *On ti je jak ko Ličanin Mate* (Gospić).

Mate, svi ga znate = izraz potaknut rimom: *Mate, svi ga znate* (Derventa).

Mate Bogdan²⁵ proša ovdan = bio je tu *tko*; izraz potaknut rimom: *Mate Bogdan proša ovdan* (Hrvace).

Mato zlato = izraz potaknut rimom: *Mato zlato* (Metković).

raditi u (kod) Jove (Mate) Dangube = biti neradnik, slabo raditi: *Radi kod Mate Dangube* (Gala).

²⁴ Izraz *Maro amaro* zabilježen je u Držićevu Dundu Maroju, gdje Tripčeta kaže Maroju: *Maro – amaro, bogme ti je tebi amaro i grk, ma kojojgodi kortižani ovdni u Rimu vele sladak*" str. 73.

²⁵ *Mate Bogdan* = ime i prezime

- tko je vidio Matu luda ili magarca ćelava** = to je tako uvijek, drukčije ne može biti: *Ko je vidijo Matu luda il magarca ćelava* (Lovreć).
- zinuti kao Mate Ševića opanci** = otvoriti usta u čudu: *Što si zinije ka Mate Ševića opanci* (Donje Pazarište).
- MATILDA biti kao frajla Matilda** = biti jako našminkan: *Ti si ko frajla Matilda* (Virovitica).
- MEHO Krsti se, Meho, i jedi!** = nema smisla odgađati početak objeda: *Krsti se, Meho, i jedi!* (Derventa).
- METUZALEM biti star kao Metuzalem** = biti jako star: *Star je ko Metuzalem* (Brčko).
- MICA biti kao Bogdanova Mica** = biti jako debeo: *Tak si kaj Bogdanova Mica* (Zasadbreg).
- MIKETIĆ biti zreo za Miketića** = biti lud: *Ti si zreo za Miketića* (Dubrovnik).
- MILE Mile, Mile, gume ti cvile** = nešto se čuje; izraz potaknut rimom: *Mile, Mile, gume ti cvile* (Reka).
- Mile, Mile, krao si kobile** = netko je nešto loše napravio; izraz potaknut rimom: *Mile, Mile, krao si kobile* (Reka).
- Mile, Mile, ti si kopile** = loš si, ne valjaš; izraz potaknut rimom: *Mile, Mile, ti si kopile* (Reka).
- MILEVA radio Mileva** = ogovaranje: *Radio Mileva* (Đakovo).
- MIŠKINA biti jak kao Miškina** = ne biti jak: *Jak je kak Miškina* (Đurđevac).
- MONA LIZA držati se kao Mona Liza** = biti nedostupan: *Drži se ko Mona Liza* (Petrinja). *Držiš se ko Mona Liza* (Reka).
- MONCA pjevati kao susjedova Monca** = ružno pjevati: *Popjevaš kak sošedova Monca* (Kotoriba).
- MRKA svaka ti dala i Mrka i Gala!** = željeti *komu* uspjeh kod žena, uzrečica za odavanje priznanja: *Svaka t' dala i Mrka i Gala!*²⁶ (Otok kod Sinja).
- MUJEZINOVIĆ²⁷ treba koga poslati k Mujezinoviću // biti zreo za Mujezinovića** = biti lud: *Tre te poslati k Mujezinovič* (Držimurec). *Zrel si za Mujezinovića* (Zasadbreg).

²⁶ Mrka i Gala = najčešća imena ovaca; odnosi se na cure

²⁷ Mujezinović = prezime poznatoga psihijatra

- MUJO** **biti {glup} {kao} {pravi} Mujo {iz Doboja}** = biti glup: *Ti si pravi Mujo iz Doboja* (Reka). *Ti si pravi Mujo* (Reka). *Mujo iz Doboja* (Lipovljani). *Nisan ti ja Mujo od Doboja* (Lovreć). *Glup si ko Mujo!* (Valpovo). *Mujo iz Doboja* (Valpovo).
- kud svi {Turci}, tud (tu) i {mali (ćoravi)} Mujo** = ide *tko* za masom, kud i drugi, radi što i drugi: *Kud svi, tud i ćoravi Mujo* (Varaždin). *Kud svi, tu i mali Mujo* (Čišla). *Kud svi Turci, tud i Mujo* (Donje Pazarište). *Kud svi Turci, tu i mali Mujo* (Dobrinče). *Kud svi Turci, tu i ludi Mujo* (Jasenovac). *Kud svi Turci, tu i mali Mujo* (Lovreć). *Kud svi Turci, tu i mali Mujo* (Otok kod Sinja). *Kud svi Turci, tud i ćoravi Mujo* (Runović). *Kud svi Turci, tud i mali Mujo* (Šibenik).
- MULIVRANIĆ²⁸** **ima kao u Mulivranića vreća koga / čega** = nema *koga / čega*: *Ima i²⁹ ki u Mulivranića vrića* (Gala).
- MUTLE** **Mutle ter Mutle // Mutleša mutlavi** = prigup, nemaran, nesposoban: *Mutle ter Mutle* (Senj). *Mutleša mutlavi* (Senj).
- MUTO** **svaki Muto nosi žuto** = ružno se *tko* obukao: *Svaki Muto nosi žuto* (Zagreb).
- NIKO** **Niko Nikić** = nitko: *Niko Nikić* (Hrvace).
- OZANA** **držati se kao sveta Ozana** = glumiti dobrotu (obično o ženskoj osobi): *Drži se ko sveta Ozana* (Opuzen).
- PANTO / PANTA** **smotati (razbiti) kao Panto (Panta) pitu** = prevariti *koga*: *Smoto ga ko Panto pitu* (Brčko). *Smota ću te ko Panto pitu* (Dubrovnik). *Satra će te ka Panta pitu* (Gala). *Smota ću te ko Panta pitu* (Lipovljani, Našice). *Razbi ću te ko Panta pitu* (Petrinja). *Satra će te ka Panta pitu* (Sinj). *Smotaj je ko Panta pitu!* (Valpovo).
- PAVA / PAVE** **biti Pave i Marjan** = biti jako lijen: *Oni su Pōvē i Marjan* (Pučišća).
- lagati kao Pava Dominkov** = puno lagati: *Lažeš ko Pava Dominkov* (Vrpolje kod Đakova).
- PAVEL** **biti kao Pavel Šemeštrov** = biti svestran, raditi sve poslove: *Tak si kak Šemeštrof Pavel* (Držimurec).
- jesti kao Pavel** = obilno jesti: *Jedeš kak Pavel* (Koprivnica).

²⁸ Munivrana = često prezime u Gali

²⁹ i = ih

- PAVLE** v. **PETAR**
- PERAKA**³⁰ **kao Peraki postole** = odmjereno, baš koliko treba: *Cika! Ki Peraki postole!* (Gala). *Odmire, ki Peraki postole!* (Gala).
- PERO** **biti lijeni Pero** = biti lijen: *On je lijeni Pero* (Petrinja, Pleternica).
- biti Pero sero** = biti gnjavator: *Pero sero* (Metković).
- jesti kao Pero ždero** // **biti pravi Pero ždero** = puno jesti: *Ona je pravi Pero ždero* (Zagreb). *Jede ko Pero ždero* (Bjelovar). *Pero ždero* (Dubrovnik, Đakovo, Šujica, Tomislavgrad, Valpovo). *Jede kao Pero ždero* (Virovitica). *Jedeš ko Pero ždero* (Županja).
- PETAR / PETER** **biti jak kao Petar Klepec** = biti jak: *Jak je ko Piter Kljepc* (Tršće, Čabar). *Jak si kak Pęter Klepec* (Držimurec).
- koštati kao svetog Petra kajgana (maslo) {koga}** = biti jako skupo: *Skupo ko svetog Petra kajgana* (Derвента). *To će te koštati ka svetog Petra kajgana* (Donje Pazarište). *Košta ko svetog Petra maslo* (Dokanj kod Tuzle, Drijenča). *Košta ko svetog Petra kajgana* (Đakovo). *Koštalo me ko svetog Petra kajgana* (Opuzen).
- kucati svetom Petru na vrata** = umrijeti: *Kuca svetom Petru na vrata* (Vrpolje kod Đakova).
- natući koga kao svetog Petra kajganu** = istući koga: *Natu ću te ko svetog Petra kajganu* (N. Gradiška).
- ni sveti Petar** = nitko: *Neće te spasit ni sveti Petar* (Otok kod Sinja).
- o sveti Petre i Pavle** = izraz čuđenja: *O sveti Petre i Pavle* (Šujica, Tomislavgrad).
- od Petra Preradovića** = odavno: *To ti je od Petra Preradovića* (Reka).
- otići svetom Petru** || **otići kod svetog Petra** = umrijeti: *Dišel je svetom Petru polagat račune* (Držimurec). *Otišeu je svetomu Petru* (Ludbreg). *Oša je svetom Petru* (Šibenik). *Otišao kod svetog Petra* (Vrpolje kod Đakova, Županja).
- ozbiljan kao sveti Petar na Veliki petak** = biti ozbiljan: *Ozbiljan ko sveti Petar na Veliki petak* (Pleternica, Požega).

³⁰ Peraka = nadimak starije žene iz Gale

poznati svetog Petra = nastradati, biti ubijen (prijetnja batina-ma): *Pozna ćeš svetog Petra kad te se ja dokopan* (Lovreć).

prav kao {i} sveti Petar = nevin: *Prav ka (i) sveti Petar* (Otok kod Sinja).

sveti Petar = odgovor na nepotrebno pitanje, a točno se zna odgovor; nitko: *Dobila sam to od svetog Petra* (Reka). *Jesi to ti napravil? Ne, sveti Petar!* (Zagreb). *Ko je došo? Sveti Petar* (Dubrovnik).

PETRIČEVIĆ³¹ **uprav kao put k Petričevića³² kući** = iskrivljen, krivudav: *Uprav ki put k Petričevića kući* (Gala).

PILAT v. PONCIJE

PONCIJE **{ići} od Poncija do Pilata** = lutati tražeći rješenje (pravdu itd.): *Od Poncija do Pilata* (Donje Pazarište).

oprati ruke kao {Poncije} Pilat = *distancirati se od čega*, ne željeti imati veze s čim, ne prihvaćati odgovornost za što: *Pere ruke kao Pilat* (Zagreb). *Opra ruke ko Poncije Pilat* (Opuzen).

PÚVALO³³ **putovati kao Povalo iz Belgije** = dugo putovati: *Putova ko Povalo iz Belgije* (Lovreć).

RAJKA **Rajka radodajka** = ženska osoba preslobodnog ponašanja: *Rajka radodajka* (Reka). *Nives je prava Rajka radodajka* (Zagreb).

Rajka, Rajka, žalosna ti majka = jadna ti; izraz potaknut rimom: *Rajka, Rajka, žalosna ti majka* (Reka).

ROCKEFELLER **biti {dug kao} Rockefeller** = biti jako bogat: *Nemrem ti posudit novce, nisam ja Rockefeller* (Reka). *Šta misliš da sam ti ja Rockefeller* (Bjelovar). *Dug si ko Rockefeller* (Otok kod Sinja).

ROKIĆ³⁴ **ima kao Rokića koga** = ima u velikom broju koga: *Ima ji ko Rokića* (Šujica, Tomislavgrad).

RUŽA **Ružo, Ružice, dušo i srce {moje}** = volim te; izraz potaknut rimom: *Ružo, Ružice, dušo i srce moje* (Opuzen).

³¹ uprav = ravan

³² Petričević = često prezime u susjednom selu Hanu

³³ Povalo = nadimak čovjeka koji je jako dugo putovao jer nije imao novca pa je dobar dio puta pješao

³⁴ Rokić = lokalno prezime

- SLUTE** **ići kao Slute** = lutati: *Iđe po kućan ka Slute* (Šibenik).
- STEVO** **biti kao pijani Stevo** = pijančevati: *On je ko pijani Stevo* (Reka).
- ŠANGAJIĆ³⁵** **lud kao Šangajića mazga** = potpuno lud: *Lûd ka Šangajića mazga* (Pitve).
- ŠARKIĆ³⁶** **sazrio za Šarkića** = lud: *Sazrio za Šarkića* (Derventa).
- ŠIME** **vratio se Šime** = vratio se netko koga dugo nije bilo: *Vratio se Šime* (Brčko, Petrinja).
- ŠIŠKO** **proći kao Šiško na Prisiki** = loše proći: *Proša je ko Šiško na Prisiki* (Dobrinče).
- ŠTEF** **scifirati se kak Barin Štef** = previše se urediti: *Kak se je scifra l, kak Barin Šteif* (Zasadbreg).
- ŠTEFA** **Štefa Habekova** = nepoznata (ženska) osoba: *Štefa Habekuva* (Veleškovec).
- TARZAN** **jak (razbacan) kao Tarzan** = biti izrazito jak: *Jak ko Tarzan* (Bjelovar). *Razbacan si ko Tarzan!* (Valpovo).
- vikati (urlati) kao Tarzan** = glasno vikati: *Urlaš ko Tarzan* (Reka).
- živjeti u džungli kao Tarzan** = živjeti u neredu: *Živiš u džungli ko Tarzan* (Reka).
- TOMA / TOME / TOMO / TOMAŠ** **ide Toma da nije doma** = ide *tko* kamo bez pravog razloga: *Ide Toma da nije doma* (Varaždin). *Ide Toma da nije doma* (Petrinja).
- kud ide naš Toma, tud uvijek ima loma** = svadljiva osoba: *Kud ide naš Toma, tud uvik ima loma* (Gospić).
- lijeni Toma** = lijen čovjek: *Lini Toma* (Brnaze, Gala).
- nevjerni (sumnjivi) Toma (Tome, Tomaš)** = osoba koja nikomu ne vjeruje: *Vidi nevirnog Tome!* (Biograd). *Nevirni Toma* (Trogir). *Tak si kak neverovani Toma* (Brezje). *Neverovani Tomaš* (Brezje). *Neveryovani Tomaš* (Donja Dubrava). *Neveruvani Tomaš* (Oborovo). *Nevierni Tomo* (Rinkovec). *Neverni Toma* (Samobor). *Neveruvani Tumaš* (Veleškovec). *Tak si kaj neveruvoani Tumoas* (Vrhovljan). *Nevjerni (nevirni) Toma* (Čišla). *Pravi si sumljivi Toma* (Čišla).

³⁵ Šangajić = pokojni stanovnik Pitava

³⁶ Šarkić = prezime psihijatra iz Doboja

Nevjerni Toma (Tome) (Derventa). Ka nevirni Toma (Donje Pazarište). On je nevirni Toma (Dobrinče). E, nevirni Toma (Gospić). On je uvijek nevirni Toma (Lovreć). Ti si isto nevirni Toma (Šibenik).

- TOŠO** **praviti se Tošo** = praviti se da ne razumije, da se to *koga* ne tiče: *Pravi se Tošo* (Donje Pazarište). *Što se praviš Tošo!?* (Dubrovnik). *Šta se praviš Tošo!?* (Đakovo).
- TRAJVAN** **isti Trajvan Nakić** = jako neuredan: *Isti si Trajvan Nakić* (Šibenik).
- TYSON** **biti jak kao Tyson** = biti izrazito jak: *Jak je ko Tyson* (Županja).
- TWIGGY / TVIGICA** **mršava kao Twiggy (Tvigica)** = jako mršava: *Mršava je ka Twiggy* (Split). *Mršava kaj Tvigica* (Varaždin).
- UGLJEŠIĆ³⁷** **jesi zakazao u Uglješića?** = lud si: *Jesi zakaza u Uglješića?* (Split).
- URLIĆ** **ići u Urlića** = biti lud: *Možeš ić u Urlića* (Split).
- VANTIĆ³⁸** **ima kao Vantića koga** = ima u velikom broju *koga*: *Ima ih ko Vantića* (Dokanj).
- VEČENAJKA³⁹** **biti kuma Večenajka** = biti jako znatiželjan: *Evo kume Večenajke* (Bjelovar).
- VESNA** **Vesna - cipela ti tijesna** = izraz potaknut rimom: *Vesna - cipela ti tijesna* (Zagreb).
- VINKO** **Vinko Lozić (Lozo) pokojnoga Dropa** = pijan čovjek, čovjek koji voli popiti: *To ti je Vinko Lozić pokojnoga Dropa* (Gala). *Vinko Lozo pokojnoga Dropa* (Hrvace, Otok kod Sinja).
- Vinko i Rako** = vino i rakija, pijanstvo: *S njim su Vinko i Rako* (Đakovo).
- VLADEK** **biti kao Vladek Hermanov⁴⁰** = biti lud: *Tak si ko Vladek Hermanov* (Pribislavec).
- ZDENKA⁴¹** **hoćeš da te Zdenka stisne?** = prijetnja batinama: *Očeš da te Zdenka stisne?* (Đurđevac).

³⁷ Uglješić = prezime psihijatra u bolnici u Splitu

³⁸ Vantić = prezime obitelji s desetak djece

³⁹ prezime Večenaj potvrđeno u Bjelovaru

⁴⁰ prezime Herman potvrđeno u Pribislavcu

⁴¹ Zdenka = ime kiropraktičarke u Koprivnici

ZLATA **namazati se kao Zláta Pjêrina** = jako se narumeniti: *Namazala se ko Zlata Pjerina* (Lovreć).

ZORE **biti kao Zore Jakinova** = uvijek kasniti, biti sklon kašnjenju: *Ti si kako Zore Jakinova* (Banjol, grad Rab).

III. U hrvatskim se dijalektnim frazemima kao sastavnice često mogu naći imena, prezimena i nadimci.

III.1. U frazemima može biti zastupljen samo jedan antroponim:

- a) ime: **tko je vidio Matu luda ili magarca ćelava**
- b) prezime: **ima kao Vantića koga**
- c) nadimak: **Mutleša mutlavi**

III.2. više antroponima ili antroponim i etnik:

- a) ime i prezime: **glava je komu kao u Ante Bòrasa**
- b) ime i nadimak:
 - osobni nadimak: **biti glup kao Crni Iva; raditi u (kod) Jove (Mate) Dangube**
 - obiteljski nadimak: **izgledati kao Jagica Gredljeva**
- c) etnik i ime: **jak kao Ličanin Mate**
- d) posvojni pridjev antroponima i (službeno ili neslužbeno) ime: **biti kao Bogdanova Mica; namazati se kao Zláta Pjêrina**

IV. Rasprostranjenost frazema u jezičnim sustavima

IV.1. Opći frazemi, potvrđeni i u drugim (europskim ili svjetskim) sustavima najčešće su biblijski frazemi (v. V.1), frazemi s općepoznatim asocijacijama iz raznih vrsta umjetnosti ili medija (v. V.2), povijesni frazemi (v. V.3).

IV.2. Frazemi karakteristični za cijelo hrvatsko područje: **biti Katica za sve; kao {drvena (lijena)} Marija (Mara) [stajat, držat se, ukipit se i sl.]**

IV.3. Frazemi karakteristični za dio hrvatskoga područja:

- a) dva narječja, npr. frazem **držati se (stajati) kao mila Gera** potvrđen je u kajkavskom i štokavskom narječju;
- b) jedno narječje, npr. frazem **kaj bu Marko ime komu [zbiti (fčehnuti...) koga]** potvrđen je na kajkavskom području;
- c) grupu govora, npr. **Ćoso je u rodu komu; raditi kod Ćose na građi** potvrđeni su u dijelu novoštokavskog ikavskog dijalekta;
- d) jedan govor, npr. **kao u Mare Maškine** potvrđen samo u Trogiru.

- V.1.** **Biblijski** frazemi obično su najšire potvrđeni na hrvatskom području i u govorima drugih jezika:
biti pravi Juda
izdati koga kao Juda Krista
kao sveti Ilija [galamiti, grmjeti, letjeti, voziti se]
nevjerni Toma
{ići} od Poncija do Pilata
(o)prati ruke kao {Poncije} Pilat
pričati (početi) od Adama {i Eve}
stajati kao sveti Job
star kao Metuzalem
strpljiv kao Job
- V.2.** Frazemi s asocijacijama **iz raznih vrsta umjetnosti** (literatura, likovna, glazbena, filmska umjetnost) ili medija različito su potvrđeni ovisno o tome koliko su djela na koje se odnose poznata:
O Ana, tugo mojih dana
moja Ane broji dane
Ahilova peta
držati se kao Mona Liza
vikati (urlati) kao Tarzan
jak (razbacan) kao Tarzan
vužgi ga, Blaž!
- V.3.** **Povijesni** frazemi mogu biti široko rasprostranjeni ili uže regionalno vezani, ovisno o tome na koju se povijesnu osobu antroponim odnosi:
biti {dug kao} Rockefeller
izgledati kao Marko Kraljević
od Kulina bana
od Petra Preradovića
od prije Marije Terezije
za Kulina bana

VI. Frazemi **lokalizmi**, potvrđeni samo u jednom govoru ili u grupi govora potaknuti su i nastali zbog postojanja konkretne osobe poznate u selu ili kraju. Takvi se frazemi čuvaju i dugo nakon što je dotična osoba umrla ili obitelj izumrla. Navest ću neka od značenja frazema lokalizama:

- VI.1.1.** Za nastanak takvih frazema poticaj može biti vanjština, vanjski izgled neke osobe:

a) neobičan izgled dijela tijela - velika glava:

**glava je komu kao u Ante Bòrasa
glavat kao Marko Krnjeval**

b) neurednost:

**izgledati kao masna Franca
isti Trajvan Nakić**

c) debljina:

**biti kao Bogdanova Mica
debela kao Katica**

d) ružnoća:

izgledati kao Fanika

e) neadekvatan način oblačenja:

pretoplo se oblačiti:

izgledati kao Jagica Gredljeva

prelagano se oblačiti:

obući se kao o svetom Iliji

neukusno, ružno, staromodno se oblačiti:

Ljilja iz Buljuka

obučen kao teta Foška

obući se kao teta Ana

svaki Muto nosi žuto

scifirati se kak Barin Štef

VI.1.2. Za nastanak promatranih frazema lokalizama poticaj mogu biti unutrašnje osobine osoba:

a) lijenost, sklonost neradu:

biti kao i Ahmići

biti lijeni Pero

biti Pave i Marjan

lijen kao Martin

lijeni Martin

lijeni Toma

raditi kod Ćose na građi

raditi u (kod) Jove (Mate) Dangube

teta Lijenka

urediti kao Đuka drob

b) radinost, svestranost:

biti kao Šemeštrov Pavel

- c) sklonost laganju:
lagati kao Gačar
- d) sklonost opijanju:
biti kao pijani Stevo
- e) sklonost prejedanju:
jesti kao Pavel
- f) sklonost kašnjenju:
biti kao Zore Jakinova
- g) sklonost vikanju:
talariti kao Jura Zadrović
- h) glupost, ludost, nenormalnost (Najčešće se izražava poredbenim frazemima, ali osim ovakvih usp. i VI.2.a):
biti glup kao Crni Iva
biti {glup}{kao}{pravi} Mujo {iz Doboja}
biti kao Vladek Hermanov
biti lud kao ludi Jura
Ćoso je u rodu *komu*
kužiti kao baba Kata
lūd kao Šangajića mazga
lutati (ići putem, biti lud) kao luda Mare (Mara)
Mutle ter Mutle // Mutleša mutlavi
- i) ozbiljnost:
ozbiljan kao sveti Petar na Veliki petak
- j) znatiželja:
biti kao Božo Petrov
biti kuma Večenajka
- k) zloća:
bit pravi đendar Đuro
- l) brbljavost, sklonost ogovaranju, govorenju gluposti:
biti kao Fanika
lupetati kao ludi Andrija
[mlatiti, govoriti, lupati, lupetati...] kao Maksim (Maks) po diviziji (divizijama)
- m) nametljivost, sklonost dosađivanju:
trti *koga* kao dosadna Mare
- n) umišljenost:
gdje sam, da sam, ja sam Hasan

VI.1.3. Frazemi lokalizmi mogu govoriti o stanju u kojem se osoba nalazi:

a) snaga ≠ slabost:

biti jak kao Miškina
biti jak kao Petar Klepec
biti jak kao Šimunović Ante
biti jak kao Ličanin Mate

b) boležljivost:

biti pravi Jeremija

c) nepripadanje krugu poznatih, nepoznatost:

biti Štefa Habekova

d) nevinost:

prav kao {i} sveti Petar

e) nemanje sluha:

pjevati kao susjedova Monca.

f) nerazdruživost:

biti (zblížiti se) kao Liza i Marko
ići {skupa} kao Dora i Jakov

VI.1.4.

a) Frazemi koji govore o brojnosti obično se vezuju uz brojnost osoba u obitelji:

ima koga kao Gostića
ima koga kao Rokića
ima koga kao Vãntićã
ima koga kao u Leše mačića
nas Bülümã trista milijuna

b) Rijetko se brojnost odnosi na količinu predmeta:

ima koga / čega kao u Mulivranića vrića

VI.2. Izdvajaju se frazemi lokalizmi koji kao sastavnicu imaju prezime osobe poznate po svojoj djelatnosti (psihijatar, kirurg, ginekolog):

a) spominjanjem imena lokalno poznatog psihijatra aludira se na nečije ludilo:

biti za Jelena
biti zreo za Miketića
ići u Urlića
Jelen čeka koga
sazrio za Šarkića
što kaže Jelen?

- b) spominjanje imena lokalno poznatog kirurga znači prijetnju batinama:
poslati kod Čilića koga // uputnica za Čilića
- c) spominjanje imena lokalno poznatoga ginekologa znači da nečija žena treba roditi:
gdje je Kravar?

VII. Potvrđeni su frazemi sa sastavnicom koja izgleda kao ime ili prezime, ali je zapravo to ime i prezime nastalo od apelativa, kao što Raguž kaže - dvostrukom metaforizacijom: prva nastaje tvorbom vlastitog imena polazeći od općih riječi, druga "transpozicijom izmišljenih imena (njihovim potiranjem) u značenje tih frazeoloških sintagma" (Raguž, 1979:21):

**Niko Nikić
teta Lijenka
Vinko Lozić (Lozo) pokojnoga Dropa
Vinko i Rako**

VIII. Frazemi uvjetovani **rimom**⁴²:

- a) Frazem ima osnovno značenje, a rabi se u svezi s nekim tko se ne zove imenom potvrđenim u frazemu:
**ajde, Đuka, kad je muka!
Ano, Anice, ne na kišu bez kabanice!
ide Toma da nije doma
Jovo nanovo
Joza me navoza
kud ide naš Toma, tud uvijek ima loma
ode Ana preko oceana
Pero sero
Pero ždero
Petar jebivjetar
Rajka radodajka
svaki Muto nosi žuto**
- b) Frazem nema drugog poticaja za nastanak osim rime. Takve sveze riječi možemo uvjetno svrstati među frazeme jer su lišeni značenja pa je rima jedini poticaj za njihov nastanak. To su često izričaji kojima se govornik obraća nositelju imena koje je sastavnica frazema pa se govornik nositelju ruga (premda značenje frazema ne mora korespondirati sa stvarnošću ili značenja zapravo i nema:

⁴² Matešić o ovom tipu frazema kaže da im nedostaje konkretna konotacija. "Ime se pojavljuje isključivo zbog ritma, u svrhu podudaranja s prednjom ili posljednjom riječi na koju se nadovezuje" (Matešić, 1992/1993:295).

Ana banana

Vesna - cipela ti tijesna

- c) Neki od tih frazema mogu u raznim kontekstima imati karakteristike frazema pod a) i pod b).

ej, Ĕmīrē, nēmīrē

Jure - najeo se pure

Jura koji se kotura

Katica lijepa kao latica

Maro amaro

Mate Bogdan proša ovdan

Mile, Mile, gume ti cvile

Mile, Mile, krao si kobile

Mile, Mile, ti si kopile

moja Ane broji dane

o Ana, tugo mojih dana

Rajka, Rajka, žalosna ti majka

Ružo, Ružice, dušo i srce moje

IX. Inovacije na regionalnom planu:

Neki su frazemi potvrđeni u mnogim hrvatskim punktovima, a razlike na fonološkom, morfološkom ili sintaktičkom planu ovise o pravilima pojedinog sustava.

Ovdje pratimo samo zamjene antroponima u promatranim frazemima u raznim govorima. Ima frazema koji su u većini govora potvrđeni s jednim antroponimom, a samo u jednoj grupi govora taj je antroponim zamijenjen drugim (npr. **Martin u Zagreb, Martin iz Zagreba** u većini govora, a u govoru Sinja i okoliće: **Mate u Zagreb, Mate iz Zagreba**). Isto tako često je potvrđeno: **kasno Marko na Kosovo stiže (dođe)**, a rijetko: **kasno Janko na Kosovo stiže**. U frazemu **od {prije} Marije Terezije** dio onomastičke formule zamijenjen je pa će u jednom govoru glasiti: **od Marije Bljuzge**.

Zanimljiv je put od antroponima - prezimena američkog konstruktora teškog automatskog mitraljeza Hirama Maxima, preko apelativa maksim za to oružje, do upotrebe apelativa u frazemu, koji je tu shvaćen kao antroponim i koji kao antroponim varira iz govora u govor. Inovacije su zahvatile taj frazem u jednom kajkavskom govoru gdje je antroponim dobio novi sufiks, sastavnica *divizija* zamijenjena je sastavnicom *plot*, a frazem je dobio novo značenje:

[mlatiti, govoriti, lupati, lupetati...] kao **Maksim (Maks) po diviziji (divizijama)** = [govoriti] uvijek jedno te isto; [govoriti] puno, [govoriti] gluposti: potvrđeno u mnogim kajkavskim i štokavskim govorima.

tući kao Maksek po plotu = jako udarati. Potvrđeno samo u jednom punktu:
Tuče ko Maksek pu pluotu (Veleškovec).

X. Matešić (1992/1993:296) tvrdi da su među frazemima s komponentom vlastitog imena u hrvatskom jeziku najbrojniji poredbeni frazemi, a to potvrđuju i primjeri frazema lokalizama promatrani u ovom radu.

Dijalektni frazemi lokalizmi potvrđuju i njegovu tvrdnju da se u frazemima češće rabi muško nego žensko ime.

XI. Zaključak

Mnogo je hrvatskih dijalektnih frazema s antroponimom kao sastavnicom. U hrvatskim su govorima često potvrđeni opći frazemi, poznati i u drugim europskim i svjetskim sustavima. Potvrđeni su i vrlo raznovrsni frazemi lokalizmi. Često će značenje i struktura frazema u raznim govorima biti ista, a varirat će upravo antroponim (npr. **ima koga kao Gostića // ima koga kao Rokića // ima koga kao Vantića**).

Literatura

- BOERIO, GIUSEPPE 1829. *Dizionario del dialetto Veneziano*, Venezia
- BOGOVIĆ, SONJA 1996. Frazeologija grobničkih govora, *Grobnički zbornik*, Rijeka, 341–362
- Cambridge International Dictionary of Idioms* 1998. Cambridge: Cambridge University Press
- COWIE, A. P., R. MACKIN, I. R. McCAIG 1993. *Oxford Dictionary of English Idioms*, Oxford: Oxford University Press
- DRŽIĆ, MARIN 1996. *Novela od Stanca // Dundo Maroje*, Zagreb
- FINK-ARSOVSKI, ŽELJKA 1986. Neke odrednice kolokvijalnog frazeologizma, *Strani jezici*, 2, Zagreb, 98–103
- FINK-ARSOVSKI, ŽELJKA 2002. *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*, Zagreb
- HRASTE, M., P. ŠIMUNOVIĆ 1979. *Čakavisch-deutsches Lexikon I*, Wien: Böhlau Verlag Köln
- MAREŠIĆ, JELA 1995. Mali frazeološki rječnik govora Podravske Sesveta, *Podravski zbornik*, Koprivnica, 219–236
- MATEŠIĆ, JOSIP 1982. *Frazeološki rječnik hrvatskog ili srpskog jezika*, Zagreb: Školska knjiga
- MATEŠIĆ, JOSIP 1992–1993. Frazemi s komponentom vlastitog imena u hrvatskom jeziku. *Filologija*, 20–21, Zagreb, 293–298

- MENAC, ANTICA 1970/71. O strukturi frazeologizma. *Jezik*, 1, Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, 1–4.
- MENAC, ANTICA 1972. Svoje i posuđeno u frazeologiji. *Strani jezici*, 1, Zagreb: Hrvatsko filološko društvo i Školska knjiga, 9–18.
- MENAC, ANTICA, ŽELJKA FINK-ARSOVSKI, RADOMIR VENTURIN 2003. *Hrvatski frazeološki rječnik*, Zagreb: Naklada Ljevak.
- MENAC, ANTICA, MIRA MENAC-MIHALIĆ 1997. Elementi venecijanskog dijalekta u frazeologiji suvremenih bračkih pjesnika. *Riječ, časopis za filologiju*, god. 3, sv. 2, Rijeka: Hrvatsko filološko društvo, 54–58.
- MENAC, ANTICA, MIRA MENAC-MIHALIĆ 1998. Frazeologija suvremenih bračkih čakavskih pjesnika. *Riječki filološki dani, Zbornik radova 2*, Rijeka, 303–312.
- MENAC-MIHALIĆ, MIRA 2000. Frazemi s nazivima kukaca u hrvatskim govorima. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 26, Zagreb, 179–195
- PERŠIĆ, NADA 2002. *Govor Kršana*, Rijeka, dodatak: Frazeologija govora Kršana, 73–84: Graftrade.
- RAGUŽ, DRAGUTIN 1979. Vlastita imena u frazeologiji. *Onomastika Jugoslavica* 8, 17–23
- TURK, MARIJA 1998. *Frazeologija krčkih govora*. u knjizi Lukežić, Iva, Turk, Marija *Govori otoka Krka*.

Croatian dialectal idioms with a personal name as a component

Summary

Idioms with a personal name as a component have been collected in different parts of the Croatian vernacular. In Croatian local dialects there are many universal idioms that can also be found in other European and world languages. There are also many different local idioms. The meaning and structure of an idiom are often the same in various local dialects, and only the personal name changes (for example: *ima koga kao Gostića // ima koga kao Rokića // ima koga kao Vantića*).

Ključne riječi: frazeologija, dijalektologija, hrvatski, čakavski, kajkavski, štokavski, antroponim

Keywords: phraseology, dialectology, Croatian, Čakavian, Kajkavian, Štokavian, personal name

